न तादात्म्यस्य तत्प्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धत्वाभावात्तादृशलक्षणमसम्भवदुक्तिकमेव। न चैवमभावमात्रस्यैव प्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धसद्भावे प्रमाणाभाव इति वाच्यम्। अत्यन्ताभावस्य प्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धानङ्गीकारे बाधबुद्धिप्रतिबध्यतावच्छेदकनिर्वचनानुपपत्तेः। तथाहि घटाभावप्रकारकज्ञानस्य प्रतिबध्यतावच्छेदकं हि न घटप्रकारकज्ञानत्वम्। घटाभाववत्ताज्ञानकाले कदाचित् केन चित् सम्बन्धेन घटप्रकारकज्ञानमुत्पद्यते केनचित् सम्बन्धेन तन्नेति नियमानुपपत्तेस्तथाच तादृशनियमानुरोधेन तेन सम्बन्धेन तत्प्रकारकबुद्धिं प्रति तत्सम्बन्धावच्छिन्नतन्निष्ठप्रतियोगिताकाभाववत्तानिर्णयस्य प्रतिबन्धकताया अवश्यवक्तव्यत्वेनात्यन्ताभावप्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धसिद्धिः। न चैवमन्योन्याभावस्यापि तत्सिद्धौ युक्तिस्तुल्येति वाच्यम्। घटत्वप्रकारकबुद्धिं प्रति घटान्योन्याभाववत्तानिर्णयस्यैव विरोधित्वकल्पनेन सामञ्जस्ये विनान्योन्याभावप्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धं प्रतिबध्यप्रतिबन्धकभावानुपपत्तिरूपबाधकाभावेन युक्तेरतौल्यात्। ननूभयधर्मस्य नञ्शक्यतावच्छेदकत्वे गौरवेण लाघवादभावत्वरूपैकधर्मस्यैव तदवच्छेदकत्वस्वीकार उचित इति अन्योन्याभावश्चेत्यादि ग्रन्थोऽलग्नक इति चेन्न। घटो नास्तीत्यादौ संसर्गाभावत्वप्रकारकबोधानुभवानुरोधेन घटः पटो नेत्यादौ त्वन्योन्याभावत्वप्रकारकबोधानुभवानुरोधेन च तथोक्तत्वात्" रघुदेवः।

(२) तत्र चेति तत्र नञर्थे संसर्गाभावे भेदे च अन्वयितावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वमिति येन रूपेण प्रतियोगिनोऽभावांशे विशेषणता तद्धर्मपर्य्याप्तप्रयोगितावच्छेदकताकत्वम्। व्युत्पत्तिबलतस्त्वमिति अपदार्थोऽपि तद्रूपावच्छिन्नोपस्थापकशब्दविशेषसमभिव्याहाररूपाकाङ्क्षाबलात् प्रतियोगिसंसर्गविधया लभ्यमित्यर्थः। घटत्वाद्यवच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वञ्च घटत्वाद्यवच्छिन्नप्रतियोगिता निरूपितत्वविशेषिता अनुयोगिता सा च घटादिरूपविशेषणप्रतियोगिकेति तत्सम्बन्धतया भासते नञ्पदार्थतावच्छेदकानुयोगिताया घटादेरन्वयोपगमे तु तत्र तादृशप्रतियोगितानिरूपितत्वमेव सम्बन्धः घटादिनिष्ठप्रतियोगिताप्रतियोगिकनिरूप्यत्वं घटादिरूपप्रतियोगि प्रतियोगिकमपि इति तस्य घटादिसम्बन्धता" गदाधरः।

(३) "अन्वयितावच्छेदकावच्छिन्नत्वाविशेषितायाः प्रतियोगितायाः नञ्पदार्थे संसर्गाभावे प्रतियोगिसम्बन्धत्वोपगमे बाधकं दर्शयति नीलघटवतीति न घट इति इत्याद्यव्यवहारात् इत्यनेन सम्बध्यते। तादृश्याः प्रतियोगिताया नञर्थे भेदे प्रतियोगिसम्बन्धत्वे बाधकमाह नीलो घट इति अव्यवहारादिति व्यवहारस्य प्रमाणत्वाभावादित्यर्थः शुद्धप्रतियोगितायाश्च सम्बन्धत्वे अबाधितविशेषान्तराभावबोधकतया तत्तद्वाक्यानां प्रामाण्यस्य दुर्वारतया व्युत्पन्नैरपि तथा प्रयुज्येतेति भावः। तद्रूपविशिष्टप्रतियोगिविशेषिते धर्मिणि शुद्धतद्रूपविशिष्टप्रतियोगिविशेषितधर्मिणि शुद्धतद्रूपविविष्टप्रतियोगिविशेषितसंसर्गाभावस्य तद्रूपविशिष्टे प्रतियोगिनि शुद्धतद्रूपावच्छिन्नप्रतियोगिविशेषितभेदस्य च बोधने नञोऽसामर्थ्योपगमेन दर्शितप्रयोगवारणसम्भवेऽपि वस्तुगत्या नीलघटवति नीलघटादौ "अत्र न घटः इत्यादिप्रयोगस्य प्रामाण्यप्रसङ्गो दुर्वार इति बोध्यम्" गदाधरः।

(४) "एवं भूतले न घट इत्यादौ भूतलादौ घटसंसर्गाभावाधिकरणतावद् घटभेदाधिकरणता कुतो न प्रतीयते इत्यत आह प्रतियोग्यभावान्वयौ चेति अधिकरणे इत्यादिः अभावपदं संसर्गाभावपरं तथा चाधिकरणे यादृशपदोपस्थाप्यस्य प्रतियोगिनः प्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धस्य भानं यादृशञ्च अधिकरणबोधकं यादृशपदसमभिव्याहारसापेक्षं च तादृशपदोपस्थाप्यप्रतियोग्यन्विताभावस्यापि अधाराधेयभावरूपसम्बन्धस्य भानं तादृशम् अधिकरणबोधकं तादृशबोधकपदसापेक्षञ्चेत्यर्थः। अनुयोगिनि यादृशपदोपस्थाप्ये इत्यादिः आधाराधेयभावसम्बन्धेनान्वय इति आधाराधेयभावनियामकप्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धस्य संयोगादेः संसर्गमर्य्यादया भानमित्यर्थः तत्संसर्गाभावस्यापि तथेति। तत्पदोपस्थाप्यप्रतियोगिविशेषिततत्सम्बन्धावच्छिन्नाभावस्यापि अधारतासम्बन्धोऽपि तादृशपदोपस्थाप्ये अनुयोगिनि सम्बन्धमर्य्यादया भासते इत्यर्थः" गदाधरः।

(५) "तिङाद्यर्थस्येति नञोऽसत्त्व इत्यादिः आदिपदात् सुप्परिग्रहः कृत्यादेरित्यादिना तिङर्थाश्रयत्वादेः सुबर्थस्वत्वादेश्च परिग्रहः। प्रथमान्तपदोपस्थाप्यस्य विशेष्यतानियामकत्वाभिधानं तिङ्प्रत्यये चैत्रस्य धनं पश्यतीत्यादौ द्वितीयाद्यन्तपदोपस्थाप्येनापि धनादिना षष्ठ्याद्यर्थस्वत्वान्वयात् सुबर्थविशेष्यतयाऽन्वये प्रथमान्तपदोपस्थाप्यत्वस्यानियामकत्वात् सुपश्च कारकपदोत्तरस्य योऽर्थस्तद्विशे-